

2025, 14 (2), 768-788 | Araştırma Makalesi

Kişisel Gelişim Kitaplarında Dini ve Spiritüel Söylemler: Türkçe Literatür Üzerine Sosyolojik Bir İçerik Analizi

Selin Bozkurt ¹

Muhammet Ertoý ²

Öz

Dinin modern toplumlardaki konumu çeşitli disiplinlerde ve pek çok teorik perspektifte tartışılmaktadır. Sekülerleşme teorisi, bu tartışmalar arasında öne çıkmaktadır. Sekülerleşmenin modernleşmenin kaçınılmaz sonucu olduğunu iddia eden bu teori, postmodern dönemde yeni dinsellik biçimlerinin ortaya çıkmasıyla sorgulanmaya başlamıştır. Bireyin, geleneksel dini inanç ve değerlerin kapsayıcı olduğu kadar koruyucu da olan kalkanından mahrum kalması anlam krizi, yalnızlık, yabancılaşma gibi çeşitli ve görece yeni sorunlara yol açmıştır. Bu sorunlar geleneksel dinsel, manevi çözümlere tekrar yönelişle birlikte yeni arayışları da beraberinde getirmiştir. Sonuçta neredeyse her bireyin kendi kişisel manevi alanını oluşturabileceği çoğul bir dinsellik gerçeği ortaya çıkmıştır. Bugün dinin gerilemesi veya çöküşünden değil, daha çok işlevlerinin dönüşüme uğramasından söz edilmektedir. Günümüz toplumlarında, dinin bazı işlevlerini karşılayabilecek yeni kurumsal veya bireysel alternatifler ortaya çıkmıştır. Bireycilik temelinde kişisel gelişim ve bu gelişimi destekleyen çözüm ve alternatifler de bu bağlamda değerlendirilebilir. Hem sekülerleşme süreci hem de maneviyat anlamında din, kişisel gelişimi teşvik etmektedir. Bu iki alandaki talep ve formüller, kişisel gelişim kitaplarında yeni bir dinsellik formu çerçevesinde birlikte yeniden inşa edilmektedir. Gücünü ve popülerliğini bireyin yüceltilmesinden hatta kutsallaştırılmasından alan kişisel gelişim kitapları, gerek anlam arayışına yönelik bir cevap sunmaları, gerekse yaşanan sıkıntı ve problemleri meşrulaştırıcı söylemler üretmeleri bakımından temel başvuru kaynaklarıdır. Bu çalışmada kişisel gelişim kitaplarının, referans çerçeveleri ve içerikleriyle işlevsel anlamda dine nasıl bir alternatif sunduğu tartışılmaktadır. Bu amaç doğrultusunda dini, tasavvufu ve spiritüalizmi referans alan kişisel gelişim kitapları, belirlenen anlam arayışı, çare arayışı, teselli, telafi ve meşrulaştırma kategorileri çerçevesinde analiz edilmiştir. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden kategorik içerik analizi tercih edilmiş ve bu kategorilere karşılık gelen dini ve spiritüel söylemler tespit edilmiştir. Bu söylemler; Yol, Yolculuk, Arayış, Bireysel Manevi Tecrübe, Yaratıcıya Güven, Sığınma ve Aidiyet, Tanrı Senin İçinde, Kader, İmtihan, İlahi Adalet, Sabır, Şükür, Tevekkül ve Teslimiyet şeklindedir. Çalışmada belirlenen kategoriler ve söylemler gözetilerek, amaçlı örneklem kullanılmıştır. Türkçe literatürde yayımlandığı yıldan itibaren en az iki baskı yapan maneviyat temalı kişisel gelişim kitapları arasından tercih yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kişisel Gelişim, Sekülerleşme, Dinsellik, Spiritüalizm, Tasavvuf

Bozkurt, S., & Ertoý, M. (2025). Kişisel Gelişim Kitaplarında Dini ve Spiritüel Söylemler: Türkçe Literatür Üzerine Sosyolojik Bir İçerik Analizi. İnsan Ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 14(2), 768-788. <https://doi.org/10.15869/itobiad.1643413>

Geliş Tarihi	20.02.2025
Kabul Tarihi	14.05.2025
Yayın Tarihi	30.06.2025
*Bu CC BY-NC lisansı altında açık erişimli bir makaledir.	

¹Arş Gör., Süleyman Demirel Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Isparta, Türkiye, selinbozkurt@sdu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-5625-9420

²Doç. Dr., Muhammet Ertoý, İzmir Katip Çelebi Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, İzmir, Türkiye, muhammet.ertoy@ikcu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-1482-1841

2025, 14 (2), 768-788 | Research Article

Religious and Spiritual Discourses in Personal Development Books: A Sociological Content Analysis on Turkish Literature

Selin Bozkurt¹

Muhammet Ertoý²

Abstract

The position of religion in modern society is a multifaceted topic that has been examined from various disciplinary perspectives and theoretical standpoints. The secularization theory stands out in these debates. This theory asserts that the process of secularization is an inevitable outcome of modernization. However, the emergence of new forms of religiosity in the postmodern era has led to a questioning of this theory. The individual's deprivation of the protective and encompassing shield of traditional religious beliefs and values has led to various and relatively new issues, such as a crisis of meaning, loneliness, and alienation. These issues have led to a return to traditional religious and spiritual solutions, as well as a search for new pursuits. Consequently, a pluralistic field of religiosity has emerged, wherein almost every individual can create their own personal spiritual space. Today researchers speak not of the decline or collapse of religion, but rather the transformation of its functions. In contemporary societies, new institutional or individual alternatives have emerged to fulfill some functions of religion. Personal development based on individualism and the solutions and alternatives that support this development can be evaluated in this context. Personal development is promoted both by the process of secularization and by religion in the sense of spirituality. In this respect, the demands and formulas in these two areas are reconstructed together within the framework of a new form of religiosity in personal development books. Personal development books, which derive their power and popularity from the glorification and even sanctification of the individual, are among the most important sources of reference, both in terms of providing an answer to the search for meaning and in terms of producing discourses that legitimize the difficulties and problems experienced. This study examines how personal development books offer an alternative with their reference frames and content. For this purpose, personal development books referring to religion, mysticism and spiritualism were analysed within the framework of the categories of search for meaning, search for remedy, consolation, compensation and legitimation. In the study, categorical content analysis, one of the qualitative research methods, was preferred and religious and spiritual discourses corresponding to these categories were identified. These discourses are: The Path, Spiritual Journey, Searching, Individual Spiritual Experience, Trust in the Creator, Refuge and Belonging, God within You/Indwelling of God, Predestination, Trial, Divine Justice, Patience, Gratitude to God, Reliance on God and Surrender. Purposeful sampling was used in the study, taking into account the identified categories and discourses. The selection was made from spirituality-themed personal development books in the Turkish literature that have had at least two editions since the year of their publication.

Keywords: Personal Development, Secularization, Religiousness, Spiritualism, Mysticism

Bozkurt, S., & Ertoý, M. (2025). Religious and Spiritual Discourses in Personal Development Books: A Sociological Content Analysis on Turkish Literature. *Journal of the Human and Social Science Researches*, 14(2), 768-788. <https://doi.org/10.15869/itobiad.1643413>

Date of Submission	20.02.2025
Date of Acceptance	14.05.2025
Date of Publication	30.06.2025
*This is an open access article under the CC BY-NC license.	

¹ R. A., Suleyman Demirel University, Faculty Of Humanities And Social Sciences, Department Of Sociology, Isparta, Türkiye, selinbozkurt@sdu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-5625-9420

² Assoc. Prof., İzmir Katip Çelebi University, Faculty Of Humanities And Social Sciences, Department Of Sociology, İzmir, Türkiye, muhammet.ertoy@ikcu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-1482-1841

Giriş

Din, daima insanların ve toplumların düşünce sistemlerini, ahlaki değerlerini ve toplumsallaşma biçimlerini etkilemiştir. Modernleşmeyle birlikte, dinin toplumsal konumu ve işlevleri büyük bir dönüşüm geçirmiştir. Bu süreç sosyal bilimler literatüründe “sekülerleşme” kavramı ile ifade edilmektedir. Sekülerleşme, en genel anlamıyla dinin toplum üzerindeki etkisinin azalması, bireylerin dini inanç ve pratiklere yönelik ilgilerinde azalma veya çeşitlenme gibi olgulara işaret eder. Bu bağlamda rasyonelleşme, bireyselleşme, özelleşme, çoğulculuk gibi değişimlerle birlikte anılan sekülerleşmenin dinde bir gerileme mi yoksa dinin yeni formlarda yeniden ortaya çıkmasına zemin hazırlayan bir dönüşüm süreci mi olduğu tartışmalarının merkezinde yer almaktadır.

Sekülerleşme teorileri kendi içinde klasik ve çağdaş yaklaşım olmak üzere iki temel perspektifi barındırmaktadır. Bu perspektiflerden ilki, moderniteyle birlikte dinin ve dini pratiklerin kaçınılmaz olarak azalacağını hatta yok olacağını ileri süren klasik sekülerleşme teorisidir. Casanova (2014, s. 27), klasik sekülerleşme paradigmasını biri ana varsayım, diğer ikisi de alt varsayım olmak üzere üç madde ile ifade etmektedir: 1- Bilim, eğitim, ekonomi gibi toplumsal kurumların dinin etki alanından uzaklaşmasıdır. Yani kurumlar arasında belirgin bir farklılaşmanın ortaya çıkmasıdır. 2- Sekülerleşme sürecinde din gerileyecektir. Kimi görüşlerde ise dinin tamamen ortadan kalkabileceği öngörülmektedir. 3-Din kurumsal etki düzeyini ve otoritesini kaybedecek, sadece bireylerin özel alanında var olmaya devam edecektir. Böylelikle modern dönem, dinden ve dini pratiklerden uzaklaşmanın egemen olduğu bir dönem olarak değerlendirilmektedir. Başka bir ifadeyle sekülerleşme teorisi, toplumların modernleştikçe “daha kompleks, daha rasyonel daha bireyci ve daha az dini” oldukları kabulüne dayanmaktadır (Gorski, 2014, s. 161). Bu değişimin en somut göstergelerinden biri önceki zamanlarda dinin egemenliğinde olan alanların, modernleşmeyle yeni kurumlara tahsis edilmesidir. Eagleaton dinin işlevlerinin farklı kurumlarca devralınmasını şöyle ifade etmektedir:

“Din güçten düşmeye başladıkça çeşitli işlevleri onun varisi olmaya can atanan arasında kıymetli bir miras gibi bölüştürülür. Bilimsel akılcılık onun öğretisel kesinliğini devralırken, radikal siyaset yeryüzünün çehresini dönüştürme misyonunu miras alır. Estetik anlamda kültür, onun tinsel derinliğinin bir kısmını himaye eder.” (2014, s. 224)

Ertit (2014) en genel anlamıyla sekülerleşme sürecini, birbiriyle sebep ve sonuç ilişkisi kuran yedi dinamik üzerinden açıklamaktadır. Bunlar; Rönesans, Protestan Reformu, mutlak monarşilerin ortaya çıkışı, bilimsel devrim, Aydınlanma Çağı, endüstriyel kapitalizm ve kentleşmedir. O, bu dinamiklerden bilimsel gelişmeler, endüstriyel kapitalizm ve kentleşmeyi özellikle vurgulamaktadır. Çünkü bu üç gelişmenin her toplumda sekülerleşmeye yol açacağını düşünmektedir. Bu bağlamda Ertit (2014, s.109) eğer bir toplumda; bilimsel gelişmeler gündelik hayatta yaygınlaşmışsa, baskın olan ekonomik model endüstriyel kapitalizm ise ve geçmişe oranla kentleşme oranında artış mevcutsa sekülerleşme yaşanacağını varsaymaktadır.

Toparlamak gerekirse, klasik sekülerleşme teorisi temel varsayımlarını; rasyonelleşme, bireyselleşme ve kurumsal farklılaşma üzerine inşa etmektedir. Bu teze alternatif olarak sunulan çağdaş sekülerleşme teorisi ise, itiraz ve önerilerini üç temel karşıt gelişmeye, dinsel bireycilik, çoğulculuk ve yeni dini hareketlerin mevcudiyetine dayandırmaktadır

(Ertoý & Öztürk, 2024, s.298). Wilson (1976, Akt. Köse, 2014, s.23) da sekülerleşme süreciyle birlikte kurumsal dinin temsili olan kilisenin geçirdiği dönüşümü, postane benzetmesi üzerinden açıklamaktadır. Ona göre modern toplumda kilise, bireylerin sadece ihtiyaç halinde ziyaret ettiği bir kurum haline gelmiştir. Klasik sekülerleşme yaklaşımını benimseyenler, bu durumu dinin çöküşü olarak yorumlamaktadır. Yeni sekülerleşme teorisyenlerine göre ise yaşanan bu değişim, haberleşme ihtiyacının yok olduğunu göstermemektedir; aksine bireysel haberleşme biçimlerinin türetildiğini gözler önüne sermektedir. Bu durum dinin bireysel bir tarzda yaşandığını, farklı dindarlık biçimlerinin ortaya çıktığını göstermektedir.

Grace Davie (1990, s.455) bu süreci “ait olmadan inanma” tezi ile açıklamaktadır. Bu teze göre kurumsal dinden memnun olmayan insanlar, herhangi bir dine ya da inanca bağlanmadan kutsalla ilişki kurmanın bireysel yollarını aramakta, ait oldukları dini/ kültürel geleneğin gerekliliklerini yerine getirmeden, o geleneği benimsemeye devam etmektedirler. Bu tez ile dinin yok olmadığı, daha ziyade bir yer değiştirme sürecinin söz konusu olduğu anlatılmak istenmektedir. Bu kapsamda sorulması gereken asıl soru, “İnsanlar artık neden inanmıyorlar?” değil, “Neden inanmaya devam ediyorken, dini kurumlara katılma ihtiyacı hissetmiyorlar?” sorusudur. Ona göre, klasik sekülerleşme yaklaşımını benimseyenlerin iddia ettiği gibi dini pratiklerdeki azalma, dinin çöküşü anlamına gelmemektedir. Yeni sekülerleşme teorisyenleri ise dini pratiklerde azalma görülse bile, bunun yeni mekanizmalarla telafi edildiğini iddia ederler. Bu varsayım ise rasyonel seçim teorisi, diğer adıyla dini ekonomiler modeli ile açıklanmaktadır. Bu yaklaşım, küreselleşme, çoğulculuk, spiritüalizm gibi gelişmelerin dinin yapı ve işlevlerinde ve dindarlığın doğasında meydana getirdiği değişimlere odaklanmaktadır. “Ait olmadan inanma” tezi 1990’lı yılları açıklarken, 2000’lerden itibaren ise Voas ve Crocket (2015, s. 15), bu gidişatın “ne inanma ne de ait olma” yönünde olduğunu ifade etmektedirler.

Köse (2023, s. 127) 21. yüzyılda dinin geleceğinin, kültürü ne kadar etkilediğiyle, geleneksel sembolleri ne kadar canlı tutabildiğiyle doğru orantılı olacağını ifade etmektedir. Onun gözlemi dinin kültürel hakimiyetini de kaybetmeye başladığı yönündedir. Dini değer ve sembollerin zamanın ruhunu yakalaması gerektiğini, aksi takdirde dinin kaybetmeye mahkum olduğunu da eklemektedir. Toplum gittikçe dine ilgisizleşmekte, hatta dinsizlik bir dine dönüşmektedir. Bu eğilim her kuşakta daha da kendini hissettirmektedir. Jeanne Twenge’in (2018) “İ-Nesli” başlıklı eseri bu kültürel değişimi gözler önüne sermektedir. Jean Twenge 1995 sonrasında doğanları yeni bir nesil olarak ele almakta ve bu grubu İ- Nesli (İnternet Nesli) olarak adlandırmaktadır. Twenge’in araştırmasında bu yeni nesil hakkında temel bulgu; sosyopolitik katılımlarından cinsellik anlayışlarına, din ve maneviyat yönelimlerinden davranış biçimlerine kadar önceki nesillerden tamamen farklı bir neslin ortaya çıktığıdır. Bu kuşakla birlikte dine bağlı gençlerin sayısı git gide azalmaya başlamıştır (2018, s. 7).

Bu yeni nesille birlikte dine karşı bu ilgisiz tavrın ortaya çıkmasını Bruce (2002, s. 42) “sekülerleşmenin son noktası” olarak tanımlamaktadır. Dine yönelik bu ilgisizliği ifade etmek amacıyla apateist, nonreligious, no religion gibi yeni kavramlar ortaya atılmıştır. Dinin mevcut konumu bağlamında, yaşanan gidişatın dinden dinsizliğe geçiş olduğunu ifade eden bu çeşitli kavramları Türkçe literatürde “Ladinilik” kavramı altında birleştirmek mümkündür (Köse, 2023, s.203). Kosmin ve ark. (2008) bu kavramsal çerçeveyi şu şekilde ifade etmektedir:

“Bugün ‘No religion/dinin yok’ kavramı artık çok daha geniş kapsamlı bir şemsiye kavramdır. Bazen

dine karşı ilgisizliğin adı; bazen kurumsal bir dine bağlı olmadan yüce bir güce inanmanın adı; bazen ateizmin, deizmin, agnostisizmin, apateizmin, materyalizmin, natüralizmin, dinsizliğin adı; bazen de sadece din adamı veya dinsel zümre karşıtlığının adı. Bazıları Tanrı'ya inanabilir, bazıları dini ritüellere katılabilir. İnançları vardır ama dinleri yoktur; ritüelleri vardır ama kiliseleri yoktur. En belirgin ortak noktaları ise; şu veya bu sebeple kurumsal dinden hoşlanmamaları ve rasyonel şüpheci olmalarıdır.” (Kosmin ve ark. 2008; Akt. Köse, 2023, s.203)

Campbell ve arkadaşları (2021, s.40) dinim yok diyen bu kesimi, dindar sekülerler olarak tanımlamaktadır. Bu kesimin temel özelliği, bireysel sekülerlik ile geleneksel din formlarını bir arada bulundurabilseler de kurumsal bir dine bağlı olmalarıdır. Bu bağlamıyla sekülerleşme olgusu, kurumsal dinden uzaklaşma sürecine ek olarak, dini kimliğin reddini de kapsayacak şekilde geniş bir anlam kazanmıştır. Kurumsal dinden uzaklaşma ve kültürün bireyselleşmesi, kutsalın tamamen yok olması anlamına gelmemektedir. Bu süreç, Wilson 'ın (1976) postane metaforunu akıllara getirmektedir. Wilson'ın ifadesiyle *“Modern insanın gözünde kilise; sadece ihtiyaç duyulduğunda gidilen, oradan ayrılınca bir daha uğranılmayan, hatırlanılmayan bir kurum haline gelmiştir”* (1976, s. 19).

Kutsalın vazgeçilemez olduğu düşüncesi, sekülerleşme tartışmalarının diğer boyutunu oluşturmaktadır. Eagleaton (2007) dinin vazgeçilemez olduğunu 27 Nisan 2007 tarihli bir söyleşisinde şöyle ifade eder: *“Acı, ölüm, felaketler, sorumluluk, özgürlük gibi ahlaki meselelerde söyleyecek anlamlı bir sözünüz yoksa dine yönelteceğiniz eleştiriniz cahilce ve içi boş kalacaktır.”* Bu bağlamda bilim ve teknoloji, en basitinden ölüme çare bulmadıkça din ya da kutsal, bireyin manevi hayatında var olmaya devam edecektir. Kurumsal dinin işlev kaybını telafi edecek yeni mekanizmaların ortaya çıkması gerekecektir.

Stark ve Bainbridge (1987, s. 39) “telafi mekanizması” kavramsallaştırması ile modern bireyin yaşadığı varoluşsal problemlere atıf yapar. Dinin her şeyden önce bir anlam dünyası ve toplumsal düzen yaratma girişimi olduğu düşünüldüğünde anlamsızlık ve belirsizlik hem toplumlar hem de bireyler için kabul edilemez bir durumdur. Rasyonelleşme, dünyevileşme, kurumsal farklılaşma ve gündelik pratiklerin rutinleşmesi gibi süreç ve değişimler geleneksel dinlerin ve ahlaki değerlerin sunduğu anlam çerçevelerini sorgulanır kılmış hatta kimi yerde işlevsizleştirmiştir. Modern bireyler, oluşan bu boşluğu doldurmak adına yeni arayışlara yönelmişler ve kendi anlam dünyalarını inşa etmeye çabalamışlardır. Stark ve Bainbridge (1987, ss. 300-305) klasik sekülerleşme tezini eleştirirken, dinin bu anlam arayışına cevap üretme yöneliminden hareket etmektedir. Modernleşme, geleneksel dini değerlerden uzaklaştırırken, beklenmedik şekilde bireyler için yeni telafi mekanizmalarının üretilmesine de fırsat vermiştir.

Berger dinin, *“insanın evrende kendisini 'evinde/yurdunda' hissetmesini sağlayan bilişsel ve normatif yapı”* (1980, s. 31) olduğunu belirtmektedir. Bu normatif yapı, bugün *“anlam dünyalarının çoğulculuğu”* tarafından tehdit edilmektedir. Çünkü hakim olan anlam şeması zayıflamaya başladıkça, birey bu otoriteye yönelik kendi düşüncelerini sorgulamaya başlamaktadır. Bu da bireyin kendi inançlarına yönelmesine, hatta kendi anlam dünyasını inşa etmesine yol açmaktadır. Bu inşa bireylerin inançlarını da kapsamaktadır. Bireyler inançlarını kendi deneyimleri üzerinden inşa etmeye başlamaktadırlar. Modern dünyanın kendisi, bu bireysel tecrübelerin sergilenmesi için uygun bir pazar oluşturmaktadır. Bu bağlamda modern çoğulculuk, dinin bir zamanlar

keyfini sürdüğü tekelciliğin zeminini kaydırmış, artık inançlar bile seçenekler arasından tercih edilir hale gelmiştir (Berger& Luckmann, 2016, s. 10).

Dinin bireysel bir tercih meselesi haline gelmesi, rasyonel seçim kuramınca vurgulanmaktadır. Hamilton (2012, s. 203-204) rasyonel seçim teorisinin, klasik sekülerleşme paradigmasının dinsel çoğulculuk ve rekabet ortamının dinin otoritesini zayıflatacağı ve dine karşı ilgisizliğe yol açacağı iddialarını sarstığını düşünmektedir. Rasyonel seçim teorisinde, dini canlanmanın dinsel çoğulculuk ve rekabet ortamında gerçekleşeceği iddia edilmektedir. Bu canlılık beraberinde dini inanç ve organizasyonlardaki artışa yol açacaktır. Çünkü dini pazarın, geleneksel kurum ve değerler tarafından belirlendiği bir toplumsal düzende, tekelci bir arz oluşmaktadır. Böyle bir ortamda bireyin seçim yapma özgürlüğü kısıtlanmaktadır. Bu kısıtlama ortadan kalktığında, bireylere istediği dine inanma ya da kendi inancını inşa etme özgürlüğü sunulmaktadır.

Turner'a göre (2012, s. 218) modern toplumda dinin temel prensipleri; bireysellik, geleneksel dini otoritelerde gerileme, farklı dini unsurları deneyimleme arzusu ve dini sembollerin inşa sürecindeki farkındalıktır. Küreselleşen bir dini pazarda, pazarın parçaları olan yeni maneviyat biçimleri birbiriyle çakışmaktadır. Tüketici bir din olarak yeni maneviyatçılık, bireylere özel bir diyet, alternatif eğitim, sağlık rejimleri, dualar, dini meditasyon ve teknoloji satmaktadır. Bir nevi küresel maneviyat pazarından söz edilmektedir. Böylece din, seküler tüketici anlayışla uyumlu hale gelmektedir. Dinin bu dönüşümü düşünüldüğünde, kurumsal dinin itibar kaybı moderniteyle başlamış, postmodernite ile de devam etmiştir. Furedi'ye göre (2010), postmoderniteyle birlikte insanlar "mutlak gerçek" diye bir şeyin varlığına olan inançlarını kaybetmişler ve gerçek çoğulculaşmıştır. Postmodern düşüncenin mutlak ve evrensel gerçeklikleri tartışmaya açması ve bu çoğulculuşma dinin de sorgulanmasına yol açmıştır. Dolayısıyla din, postmodernite koşullarında daha belirsiz ve karmaşık bir zeminde var olmaya çalışmaktadır. Postmodernlik, dinin özelleştiği ve herkesin kendi ihtiyaç, arayış ve tercihlerine uygun bir inancı/dini olabileceği anlayışının yaygınlaştığı bir dönemdir. Artık yeni slogan bellidir: "*Benim dinim, benim tercihim.*" (s.17-18)

Bu dinsel çoğulculuk ortamında; yeni dinselilik biçimleri birbiriyle rekabet etmektedir. Bunlar; yeni dini hareketler, New Age akımları, mistisizm, ezoterizm, fal baktırma, astrolojiye/ burçlara inanma ve kişisel gelişim şeklinde sıralanabilir. Bu çalışma kişisel gelişim kitaplarına odaklansa da Türkçe literatürde yer alan bazı çalışmalara da dikkat çekmek gerekmektedir. Örneğin Gülenay Pınarbaşı'nın (2025) "*Spiritüel Ağ*" başlıklı eserinde astroloji, modernitenin ortaya koyduğu güvensiz ortamda insanın anlam arayışına bir cevap olarak sunulmaktadır. Pınarbaşı, bu çalışmasında 2018-2019 tarihleri arasında Facebook'ta yayımlanmış astroloji odaklı iletileri incelemiştir. Benzer şekilde Hakan Yapıcı (2021) "*Toplumsal Burçlarla İmtihanı: Teorik ve Gündelik Fragmanlar*" başlıklı eserinde burçlara duyulan ilgiyi temel almıştır. Gerçekleştirilen saha çalışması sonucunda ortaya çıkan temel bulgu, burçların modern birey için bir anlam ve umut kaynağı olduğu şeklindedir. Son olarak Kurtuluş Cengiz, Önder Küçükural ve Hande Gür (2022) tarafından yayınlanan "*Türkiye'de Spiritüel Arayışlar: Deizm, Yoga, Budizm, Meditasyon, Reiki vb.*" isimli çalışma, Türkçe literatür açısından oldukça önem arz etmektedir. Bu çalışmada son zamanlarda artan bireysel spiritüel arayışlara odaklanılmıştır. İslam dininin yaygın olduğu Türkiye örneğinde; yoga, reiki, tantra, şifacılık, şamanlık, bioenerji, alternatif tıp, astroloji, numeroloji, meditasyon, ruhsal

varlıklarla ilişki, kabala vb. alternatif inançlar ve spiritüel pratiklerin nasıl konumlandığı tartışmaya açılmaktadır. Örnek metinlerde de görüldüğü üzere, günümüzde farklı dinsel biçimleri birlikte var olmakta ve kişisel gelişim alanı da bunlardan birini oluşturmaktadır.

Son yıllarda bu bireysel manevi arayış, tercih ve kararlara karşılık gelen bir kişisel gelişim fikri ortaya çıkmış ve sinemada, sanatta, edebiyatta, geleneksel ve yeni medyada, kişisel gelişim kitaplarında ve kurslarında somutlaşmıştır. Bu çalışmanın örneklemini dile getirilen değişimlerin yakından izlenebildiği zengin ve çeşitli bir “pazar” oluşturan ve hayli popüler bir ilgiye karşılık gelen kişisel gelişim kitapları oluşturmaktadır.

Kişisel gelişim literatürünün ortaya çıkışına bakıldığında; ilk kişisel gelişim kitapları sıradan insanların yasal konularda nasıl davranmaları gerektiği konusunda yol gösterme amacıyla yazılmaya başlanmıştır. Daha sonra geleneklere ve püriten Protestan teolojinin değerlerine dayalı dini motifleri aktarma amacıyla da kişisel gelişim kitapları yazılmıştır (Ekşi, 2012, s. 102). Bu bağlamda 17. yüzyıl ile birlikte kişisel gelişim literatüründeki ana temalar; tutumluluk, çalışkanlık, aidiyet gibi iş ve ahlak konusunda püriten değerleri yansıtan temalar olarak karşımıza çıkmaktadır. Modern anlamda kişisel gelişim yazınının başlangıcı ise Benjamin Franklin’in otobiyografisi ile başlamaktadır (Karayılan, 2014, s. 33). Bu doğrultuda söylenebilir ki; kişisel gelişim kitapları, başlangıçta dini motifler taşısa da sonradan seküler temaları işlemeye başlamıştır. Kişisel gelişim kitaplarının mevcut formuna kavuşması 19. yüzyıla birlikte dini, seküler ve kültürel faktörlerin birbirine eklemlenmesiyle olmuştur (Prager, 2001, s.29). 20. yüzyıla gelindiğinde kişisel gelişim kitaplarında bireylerin yeni açmaz veya arayışlarına yanıt veren yeni düşünce, çekim yasası, alternatif tıp, ruhsal şifa, metafizik tedavi gibi unsurlar öne çıkmaya başlamıştır (Ekşi, 2012, s.108). Böylece kişisel gelişim yazınında seküler temalarla birlikte yeniden kutsalın yer almaya başladığı görülmektedir.

Kişisel gelişim yazınında kutsala dönüşün gerçekleşmesinde ekonomik faktörler de etkili olmuştur. Kişisel gelişim kavramının temellerini 1929 Dünya Ekonomik Krizi, diğer adıyla Büyük Bunalıma dayandırmak mümkündür. 1929 Dünya ekonomik krizi, özellikle alt ve orta sınıflar olmak üzere Amerika Birleşik Devletleri’nde yıkıcı bir etkiye sebep olmuştur. Ekonomik açıdan zorlanan insanların bu dönemde yetenek ve yetkinliklerini geliştirme ya da bilmedikleri yönlerini keşfetme üzerine çalışarak kendilerine para kazandıracak yeni yollar bulma derdine düştüğü görülmektedir (Sevim, 2013, ss. 18-19). Bu yeni koşullar altında “başarı” teması kişisel gelişim literatüründe büyük bir önem kazanmıştır. Bu koşullar altında aktif ve kaotik bir hayat yaşamak zorunda kalan insanların hayata dair sorunları ve psikolojik problemleri karşısında ihtiyaç duyduğu hızlı ve pratik çözümler için kişisel gelişim kitapları adeta yardım etmeye hazır danışmanlara dönüşmüştür (Özçesmeci, 2017, s.66).

Türkiye’de kişisel gelişim literatürünün 1968’de Nüvit Osmay’ın kitabı ile başladığı kabul edilmektedir. Şengül ve Acar (2021, s.414) Türkçe kişisel gelişim literatürünün gelişimini dört kuşak üzerinden değerlendirmektedir. Öncelikle birinci kuşak olarak adlandırılan Nüvit Osmay ile Reha Oğuz Türkkan’ın çalışmaları (1968-1980), daha sonra 1980 askeri darbesi sonrası ortaya konan ve ikinci kuşak olarak da adlandırılan Doğan Cüceloğlu, Üstün Dökmen, Acar Baltaş vd. yazarların çalışmaları (1980-2001) ortaya çıkmıştır. Üçüncü kuşak olarak; Erdal Demirkıran, Mümin Sekman, Ahmet Şerif İzgören, Muhammed Bozdağ, Sıtkı Aslanhan, Ziya Baran, Cengiz Erşahin, Canten Kaya ve Alişan

Kapaklıkaya gibi yazarların çalışmaları ve onların temsil ettiği üçüncü dönem 2001 ekonomik krizi sonrası hızlanan çalışmaları (2001-2010) kapsamaktadır. Ve son olarak dördüncü kuşak olarak kabul edilen Metin Hara, Bircan Yıldırım, Ömer Ekinci, Haluk Tatar gibi yazarların çalışmaları ve onların temsil ettiği dördüncü dönem 2010 sonrası yeni söylem ve uygulamaların hâkim olduğu dönem şeklinde kategorize edilmektedir. İş yaşamında rehberlik ile başlayan metinler, sonrasında çeşitlenerek çok boyutlu hale gelmiş ve neredeyse hayatın her alanına yayılmaya başlamıştır.

Bu çalışma özelinde ise maneviyat temalı kitaplar tercih edilerek, bu metinlerdeki dini söylemler incelenmiştir. Kişisel gelişim kitaplarında dini söylemlerin kullanımı, temelde iki bağlamda karşımıza çıkmaktadır. Birincisi dini kavramlar seküler düzlemde yeniden yorumlanarak bireyin kişisel gelişim yolculuğunda kendine yer edinmektedir. İkincisi ise dini kavramların bireysel bir nitelik kazanması ve dinin daha çok bireysel bir maneviyat arayışı olarak sunulması şeklindedir. Bu çalışmada söz konusu dönüşümlerin bireyselleşme ve kişisel gelişim ile olan ilişkisi sekülerleşme teorileri üzerinden ele alınmaktadır.

Yöntem

Araştırmanın yöntemi olarak nitel araştırma yöntemlerinden kategorik içerik analizi tercih edilmiştir. Zilber, Mashiac ve Lieblich (1998) kategorik içerik perspektifini, içerik analizine en çok benzeyen tekniklerden biri olarak kabul etmektedir. Bu teknikle ele alınan konu özelinde ana başlıklar belirlenmekte ve sonrasında analize dahil olan metinlerin içerikleri, alt metinler oluşturularak kategorilendirilmektedir. Bu yöntemle on tane kişisel gelişim kitabı değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Analize dahil edilen metinler şu şekildedir:

Tablo I: Çalışmaya Dahil Edilen Metinler

Kitabın Yazarı	Kitabın Adı	Basım Yılı	Yayınevi	Baskı Sayısı	Referans Kaynağı/ Kaynakları
Metin HARA	Yol: Aşkın İstilas	2014	Destek Yayınları	40	Tasavvuf Spiritüalizm
Tuğçe İŞINSU	Mucizeleri Çağırarak	2014	Feniks Yayınları	4	Din Spiritüalizm
Tuğçe İŞINSU	Ol Der ve Olur	2016	Feniks Yayınları	17	Din Spiritüalizm
Uğur KOŞAR	Allah De Ötesini Bırak	2016	Destek Yayınları	648	Din
Uğur KOŞAR	Allah De Ötesini Bırak 2	2015/2021	Destek Yayınları	1/ 252	Din
Hakan MENGÜÇ	Ben Ney'im	2018	Destek Yayınları	23	Din Tasavvuf
Nouman Ali KHAN	Dirilt Kalbini	2017	Timaş Yayınları	4	Din Tasavvuf
Aykut OĞUT	Evrenden Torpilm Var	2011	Dharma Yayınları	81	Din Spiritüalizm
Esmâ SAYIN	Tasavvuf Terapisi	2014	Nesil Yayınları	2	Din Tasavvuf
Diana COOPER	Spiritüel Yasalar	2020	Maya Kitap	11	Spiritüalizm

Çalışmada kişisel gelişim kitaplarının çok çeşitli olması sebebiyle, araştırma konumuz açısından daha fazla veri sunacak metinler tercih edilmiş ve amaca yönelik örneklem oluşturulmuştur. Seçimin sınırlandırılmasında ölçüt olarak, metinlerin referansları temel alınmıştır. Çalışmanın perspektifine uygun olarak manevi, spiritüel ifadeler içeren metinler analize dahil edilmiştir. Maneviyat teması kendi içinde farklı dini ve dinimsi yapıları içerdiğinden, geleneksel, dinsel ve spiritüel öğelerle modern unsurlara göndermede bulunan metinler tercih edilmiştir. Bu kaynaklara yönelişin temel sebebi hem yazarların hem de metinlerin popüler ilgiye konu olmalarıdır. Popüler kültürün bu etkisi gözetilerek, yayımlandıkları yıldan itibaren en az iki baskı yapan maneviyat temalı kişisel gelişim kitapları arasından tercih yapılmıştır.

Analize dahil edilen metinler incelenirken birtakım zorluklarla karşılaşmıştır. Manevi metinlerde dini, tasavvufi ve spiritüel içerikler genelde eklenerek kullanılmakta ve bu durumda kategorileştirme süreci açısından ayırt edilmeleri güçleşmektedir. Bu güçlük, yazarların kimi zaman dini aidiyet ve tutumlarını açıkça ifade etmelerinden, kimi zaman da bu tutumlarını gizleyerek herkese hitap etme kaygısı gütmelerinden kaynaklanmaktadır. Belirlenen kategoriler bakımından yeterince veri sunmayan ve doğrudan otobiyografi olarak kaleme alınan kitaplar çalışma için uygun görülmemiştir. Maneviyat temalı metinlerden New Age başlığı altında yer alanlar, tarikat propagandası yapanlar ve psikolojinin alt dallarını konu edinenler çalışmanın temel meselesine uygun olmaması sebebiyle analize dahil edilmemiştir.

Seçilen kişisel gelişim kitaplarının analiz aşamasında metinlerdeki dini söylemlerden, 5 kategori elde edilmiş ve bu kategoriler birbiriyle ilişkileri göz önüne alınarak; anlam ve çare arayışı ile teselli, telafi ve meşrulaştırma olmak üzere iki alt başlıkta tartışılmıştır. Daha sonrasında bu kategorilere karşılık gelen ifadeler belirlenmiştir. Bu ifadeler; yol ve yolculuk, sığınma ve aidiyet, bireysel tecrübe, kader ve bireysel sorumluluk, sabır, şükür ve tevekkül, yaratıcıya güven, imtihan ve ilahi adalet şeklindedir.

Bu çalışma genel olarak; sekülerleşme tartışmalarında vurgulanan rasyonelleşme, işlevsel farklılaşma ve çoğulculuk olgularına dayanarak, dinin anlam üretme, meşrulaştırma ve telafi- teselli etme işlevlerinin, kişisel gelişim kitaplarındaki söylemlerde ne ölçüde karşılandığını tartışmaya açmaktadır. Bu bağlamda kişisel gelişim kitaplarındaki dini- tasavvufi ve spiritüel ifadeleri sekülerleşme teorileri çerçevesinde analiz ederek, modern toplumda kişisel gelişim kitaplarının yeni bir dinsellik biçimi olarak yorumlanıp yorumlanamayacağını konu edinmektedir.

Bulgular ve Tartışma

Dini ve spiritüel terminoloji hem seküler kişisel gelişim kitaplarında hem de dinsel, spiritüel kişisel gelişim kitaplarında kullanılmaktadır. Seküler metinlerde, dini kavramlar, doğaüstü bağamlarından uzaklaştırılarak kişisel bir olgu olarak sunulmaktadır. Dinsellik biçimlerini referans alan metinlerde ise dinin işlevlerinden bazılarını sağlamak amacıyla kadim geleneksel bilgi, modern unsurlarla harmanlanarak yeni bir forma dönüştürülmektedir. Bu bağlamda dini içerikli kişisel gelişim kitaplarında, dini ve spiritüel söylemlerin nasıl ve ne amaçla kullanıldığı üzerinde durulmaktadır.

Metinler kategorik içerik analizi ile değerlendirilmiş olup, elde edilen bulgular anlam arayışı, çare arayışı, teselli, telafi ve meşrulaştırma olmak üzere beş tema üzerinden

kodlanmıştır. Metinlerdeki referans kaynaklarının birbiriyle iç içe kullanılması sebebiyle bu kategorilere karşılık gelen ifadeler, iki alt başlık altında gruplandırılarak sunulmaktadır.

Bu kategoriler ışığında kişisel gelişim kitaplarında dini ve spiritüel terminolojinin kullanımı incelendiğinde, iki temel kullanım dikkat çekmektedir. Birincisi dini ve spiritüel kavramların seküler düzlemde yeniden yorumlanarak, bireyin kişisel gelişim sürecini anlamlandırmasıdır. İkincisi ise aynı kavramların bireysel bir maneviyat biçimi olarak yeniden yorumlanmasıdır. İkinci kullanım biçiminin temel alındığı bu çalışmada, bireyselliğe ve kişisel gelişime büyük önem verildiği, adeta bir kutsallık atfedildiği varsayılmakta ve bu metinlerin işlevsel anlamda yeni bir dinselilik biçimi olarak görülüp görülemeyeceği tartışmaya açılmaktadır.

Anlam ve Çare Arayışı

Metinlerden elde ettiğimiz kategorilerden ilk ikisi; anlam ve çare arayışıdır. Berger ve Luckmann'a (2016, ss. 10-11) 20. yüzyılla birlikte yaşanan pek çok değişimin sonucunda geleneksel yaşam biçimlerinden uzaklaşma; dinin kozmos, toplumsal düzen ve bireysel anlam inşa etme işlevlerinde yaşanan değişimler; modern toplumun temel niteliği olan risk ve belirsizlikler ve bütün bunların yarattığı anlamsızlık, yalnızlık ve çaresizlik insanları yeni arayışlara yöneltmiştir. Geleneksel anlam ve aidiyet sağlayıcı mekanizmalardan yoksun kalan bireyler bir taraftan da çoğulculuk ve göreceliğin yarattığı/dayattığı tercihlerle baş başa kalmıştır. Berger'e (1974, ss.201-205) göre yaşam dünyalarındaki çoğulculuşma ve toplumun dini değerlerden, dolayısıyla da dinin ürettiği anlam ve teselli mekanizmalarından uzaklaşması anlamında sekülerleşme, toplumların dini ve ahlaki kesinliğini ortadan kaldırmaktadır. Bu durumun sonucu olarak birey, neye inanacağı ya da ne yapacağı ile ilgili kafa karışıklığı yaşamaktadır. Toplumsal anlam dünyalarının çoğulculuşması ve çeşitlenmesi, bireyi gittikçe daha yoğun bir karmaşa ve anlamsızlık duygusuna sürüklemektedir. Bu süreci Berger evsizlik metaforu ile ifade etmektedir. Ona göre evsizlik duygusu, modern insanın en temel problemlerindendir. Bireyin kendisine ve yaşadığı topluma yönelik deneyimlerinin göçebe karakteri, kendini metafiziksel anlamda "ev- yuva" kaybı olarak göstermektedir (2011, s.96). Bu kaybı telafi etmek adına kişisel gelişim kitapları, bireye bir topluluğa dahil olmadan, ait olabileceği bir kimlik ve manevi alan yaratmaktadır.

Tablo II: Anlam ve Çare Arayışına Karşılık Gelen Söylemler

Kategoriler	İfadeler
Anlam Arayışı	Yol, Yolculuk, Arayış, Bireysel Manevi Tecrübe, Yaratıcıya Güven
Çare Arayışı	Sığınma ve Aidiyet, Bireysel Manevi Tecrübe, Tanrı Senin İçinde

Bu çerçevede kişisel gelişim kitaplarında dini ve spiritüel ifadeler analiz edildiğinde de karşımıza en yaygın biçimde çıkan kategoriler, anlam ve çare arayışıdır. Tablo II' de görüldüğü üzere anlam arayışı, bu metinlerde bireysel manevi tecrübe üzerinden tasavvur edilmektedir. Bu bağlamda bireysel tecrübeye özel bir anlam atfedildiği ve anlam sağlayıcı mekanizmaların bu tecrübeler üzerinden kurgulandığı görülmektedir. Bireye özel ve önemli olduğu "Tanrı senin içinde, İlahi olandan bir parça taşıyorsun" gibi söylemlerle hissettirilmek istenmekte ve kutsalla arasında bir bağ kurulmaktadır. Aykut

Oğut (2011, s.23) bireysel deneyimi vurgulamak adına, hayatın amacının deneyimlemek ve “*andan keyif almak*” olduğunu belirtir. Yaşanılan her an yeni bir şeyin deneyimlendiğini ve hayatın her anının değerli olduğunu vurgulanarak bireysel varoluş anlamı kılınmaktadır. Geçmiş ya da gelecek değil, önemli olan şu andır. Tanrı içimizde olduğu için bizim deneyimlerimizin ortağı ve tanığıdır. Böylece bu metinlerde bireysel gündelik pratikler kutsal bir nitelik kazanmaktadır.

İslami, tasavvufi öğeleri ön plana çıkaran, Tuğçe Işinsu da Oğut’a paralel biçimde bireysel varoluş ve tecrübeyi yüceltmektedir. Işinsu (2014, s.11) hepimizin düşündüğümüzden daha mükemmel olduğumuzu, Allah’ın bize ruhundan bir nefes üflediğini ve bizi çok sevdiğini belirtmektedir. Yani Allah kendinden bir parça verdiği kullarını çok severken, onlar kendilerini nasıl sevmeyiz ki? Ona göre işte tam olarak bu bireyin kendisine duyduğu sevgi, insanı eşsiz kılmaktadır. Dolayısıyla insanın ayrıcalığı, Tanrı’nın bir parçasını taşımasıyla yani doğrudan doğruya kutsal özü ile ilişkilidir.

Hayatı anlamlandırma noktasında kutsalla kurulan ilişkinin niteliği önem arz etmektedir. Bu metinlerde Tanrı’yla, Allah’la ya da Evren’le yani kutsal ile doğrudan ilişki kurulması öne çıkarılmaktadır. İncelediğimiz metinlerde kurumsal araçlara ve onların rehberliğine neredeyse hiç değinilmiyor oluşu dikkat çekicidir. Diğer önemli bir nokta kişisel gelişim kitaplarında dua, ibadet, ritüel gibi formların kutsal yahut ilahi olanı hissetme söylemi ile bir arada sunulmasıdır. Koşar “*Yüreğinde hissettiğin şey ilahi olandır*” (2016, s. 123) derken, birey ile kutsal arasında ayrılmaz bir bağ kurmaktadır. İlahi olanla kurulan bu bağ, bireyin gerçekleştirmesi gereken bir amaç olarak sunulurken, aynı zamanda gündelik problemlere çözüm bulmak için de araçsallaştırılmaktadır. Bu duruma çeşitli alanlarda şifaya kavuşmak için verilen ritüel, dua ve enerji aktarımı gibi modern uygulamalar örnek verilebilir. Örneğin, Işinsu (2014, ss. 163-165) bereket ritüeli, aşk ritüeli, huzur ritüeli gibi reçeteler sunarken; Hara (2014, s.89) sinemada yer bulamadığı için bir köşede “*Ki topu*” yapan genci örnek vermekte, Mengüç (2018, s.177) ise söylemlerinde “*kalpten dua*” kavramsallaştırmasına yer vermektedir. Kalpten dua ile çekim yasasına referansta bulunmakta ve kişinin her istediğine ulaşabileceği vurgulanmaktadır. Çeşitli örneklerini gördüğümüz bu ifadeler, metinlerin referans aldıkları kadim gelenekler tarafından şekillendirilmektedir. Analizin bu kısmında iki nokta dikkat çekmektedir. Birincisi, ilahi olan ile kurulan bireysel ilişki aracılığıyla kişinin gündelik yaşamı da kutsal bir nitelik kazanmaktadır. Kullanılan ifadeler, doğaüstü ya da metafizik alanla bağı yeniden inşa etmekle, dünyaya kaybettiği düşünülen büyü ve gizemi geri getirmektedir. İkincisi ise kadim gelenek veya bilgi, gündelik problemlerin çözümü açısından araçsallaştırılmaktadır.

Örneğin Cooper “*Biriyle aranızda sorun varsa, onun iyiliğini dileyin. Bunu yapmanız karmanız ve sizin şifa bulmanızı sağlayacaktır*” (2020, s.116) derken, Işinsu “*Niyet etmek o çok istediğiniz şeyin gerçekleşmesi için atılacak spiritüel bir adımdır, gerçekleştirmenin başlangıcıdır, gücü iten etkidir*” (2016, s.174) ifadelerini kullanmaktadır. Nouman ise duanın gündelik hayattaki çeşitli kullanımlarını şu ifadelerle örneklemektedir:

“Kimden istiyoruz en başta? Rabbimizden. Ve genelde sahip olmadığımız bir şeye ihtiyaç duyduğumuzu hissedince yapıyoruz bunu. Birçok insan için bu geçerli, değil mi? Çocuklarımızdan biri hastalanıyor, doktora gideceği zaman sağlığı için dua ediyoruz. İş

görüştürmesine girecek oluyoruz, ellerimizi açıp diyoruz ki; 'Ey Allah'ım, bu işe gerçekten ihtiyacım var.'" (2017, ss.21-22)

Örnek olarak sunulan alıntılarda da görüldüğü üzere, ritüel, dua gibi ibadetlerle modern dünyanın çeşitli problemlerine çözüm sunulurken, Hara (2014, s.162) "*Ki topu*" örneğiyle okuyucu ve sinema bileti alamayan bir çocuk arasında empati yoluyla bir bağ kurma çabası içerisine girmektedir. Gökçe Baydar Çavdar (2019, s.312) bu örnekte bir çocuğu tanıma ve anlama çabasının bir ortaklaşma göstergesi olarak okunabileceğini belirtmektedir. Dolayısıyla birey kutsalla bağını koparmayarak kendine bir aidiyet alanı yaratmaktadır. Ayrıca bunu yaparken çeşitli dinsel formaları arasından tercihte bulunarak kendine özgü, bireysel bir din inşa edebilmektedir.

Hayatı anlamlandırma noktasında metinlerde sıklıkla yol, yolculuk ve arayış ifadelerine yer verilmektedir. Özellikle Tasavvuf geleneğini referans alan metinlerde bu kavramlar karşımıza çıkmaktadır. Metin Hara, yaşamın anlamını tasvir ederken dini unsurları, evrensel yasaları ve ezoterik bilgileri harmanlayarak yeni bir form olarak sunmaktadır: "*Her adımda kendinden bir parçayı geride bırakmaya hazır mısın? Bu yol sende başlayıp sende bitecek. Zihinden başlayıp kalbe doğru yol alan bir yolculuk.*" (Hara, 2014, s.22) Yol ve yolculuk metaforu ile burada manevi gelişime gönderme yapılmaktadır. "*Kendini bilmek, içe bakış, benliğin keşfi, öze dönüş*" gibi çeşitli kavramsallaştırmalarla ifade edilen yolculuk, bir manevi gelişim sürecidir. Böylelikle yaşam adeta bir kendini bulma veya keşif süreci olarak sunulmaktadır. Hakan Mengüç (2018, s.18) okuyucuya hitap ederken, "*Bir gün seninle yolumun keşişceğini biliyordum. Zira ikimiz de aynı kadim yolun yolcusuyuz. Aynı sonsuz arayışın içindeyiz.*" ifadelerini kullanmaktadır. Böylece okuyucuyla bir ortaklık yaratmakta ve bu süreci sonsuz olarak niteleyerek varış noktasını belirsiz bırakmaktadır. Burada kastedilen varış noktası okuyucunun arayış ve inancına bağlı olarak benliğin keşfine veya öte dünya tasavvuruna denk düşmektedir. Kemal Sayar bu yolculukta insanın geçmiş sıkıntılarından arınarak, gerçek benliğine ulaşmayı amaçladığını belirtir. Tasavvufi gelenekte insanın aslında en güzel/mükemmel biçimde yaratıldığına ancak zamanla ilahi özünden ve mükemmelliğinden kopup uzaklaştığı hatta en aşağı seviyeye düştüğüne inanılır. Dolayısıyla bu anlayışta insan hem kemali/mükemmelliği hem de zevali/çöküşü, bozulmayı barındırmaktadır. Bu iki sürecin arasında gidip gelen insan için hayatın amacı, maddi varlığını aşarak ilahi olanla yeniden bütünleşerek kendini gerçekleştirmektir (2023, s.16). Sayın'a (2014, s.37) göre birey kendi potansiyelinin farkında olmalı, ilahi sıfatlarla uyum sağlamalı ve kendi kutsal özünü hissetmelidir. Yani hayatın amacı, bireyin kendi ilahi özünü keşfetme deneyimini yaşamasında yatmaktadır. Bu süreçte anlam arayışı, öze dönüş ile bir tutulmakta ve insanın deneyimine tinsellik atfedilmektedir.

Koşar'ın metinlerinde ise bu anlam arayışı, yaratıcıya güven ve teslimiyetle özdeşleştirilmektedir: "*Allah sana kâfi değil mi? Hâlâ niçin derdini O'na bırakmıyorsun? 'O kadar dua ettim hâlâ olmadı' deyip bırakmak olmaz. Karşında Allah var, en güvenilir olan var. O'na bıraktın mı derdini takip etmeyeceksin!*" diyen Koşar, güven, teslimiyet ve tevekkül inancına göndermede bulunmaktadır (2016, s.31). Yine örneğin geçim kaygısı/sıkıntısı ile ilgili "*Sen ki bütün canlıların rızığını garanti eden Allah'a inanıyor, tevekkül ediyorsun. Bu nice tevekküldür ki rızık endişesi içindesin?*" (2016, s.117) diyerek, maddi problem yaşayan

bireylere Allah'ın yardım edeceğini beyan etmektedir. Bu söylem ile maddi problemlerin yanı sıra manevi anlamda kendini yalnız hisseden modern bireye de çare sunulmaktadır. Koşar (2016, s.131) *"Ve kendini yalnız hissettiğinde üzülmeye. Çünkü herkes elini bıraktığında, Allah ellerinden tutmuş demektir"* diyerek bireyin yalnız olmadığını dile getirmektedir. Bireylerin kendilerini yalnız ve güvensiz hissetmemeleri için metinlerde melekler ve manevi varlıklar da söyleme dahil edilmektedir. Işınsu'nun *"Allah sana herkesten her şeyden yakın, hiç de yalnız değilsin. Kötü bir şey olduğu an Melekleri an, sadece Allah'a sığın."* (2016, s.24) ifadesi buna örnek gösterilebilir.

Teselli, Telif ve Meşrulaştırma

Analiz edilen metinlerde anlam ve çare arayışına karşılık gelen bu ifadeler ilaveten teselli, telif ve meşrulaştırma şeklinde tasnif ettiğimiz içerikler de yer almaktadır. Yani dinsel, manevi içerikli kişisel gelişim kitaplarındaki kimi ifadeler de teselli, telif ve meşrulaştırma aracı olarak kullanılmaktadır. Bireysel, manevi tecrübeyi öne çıkaran bu metinlerde, bireyin yaşadığı çeşitli sorunlar karşısında telif mekanizmaları dile getirilmektedir. Bu metinlerde, kendi hayatını biçimlendirme potansiyeli olan fakat kimi zaman bu potansiyeli yeterince kullanamadığı düşünülen bireyler için teselli edici söylemler üretilmektedir. Bu metinsel inşalarda bireyin hali hazırda içerisinde bulunduğu koşullar ile mevcut toplumsal düzenin çeşitli inanç öğeleri ile meşru, makul hatta değişmez gösterildiği dikkati çekmektedir. Bu bağlama denk düşen ifadelerde en çok kader olmak üzere, sabır, şükür, imtihan, sorumluluk ve adalet gibi kavramlar öne çıkmaktadır.

Tablo III: Teselli, Telif ve Meşrulaştırma Kategorilerine Karşılık Gelen Söylemler

Kategoriler	İfadeler
Teselli	Kader, İlahi Adalet, Sabır, Tevekkül ve Teslimiyet, Yaratıcıya Güven
Telif	Kader, İlahi Adalet, Şükür, Tevekkül ve Teslimiyet
Meşrulaştırma	Kader, İlahi Adalet, İmtihan

Tablo III' te de görüldüğü üzere bu ifadeler arasından kader, hem bireyler için bir teselli ve telif üretmesi bakımından hem de mevcut sistemi ve İlahi olanı meşrulaştırması bakımından önem arz etmektedir.

Kader olgusunun bu metinlerde iki bağlamda kullanımı dikkat çekmektedir. Birincisi geleneksel anlamda kişinin dünyevi varoluş ve hayatının İlahi irade tarafından önceden belirlenmesi; ikincisi ise kutsalla bağını sürdüren bireyin kendi kaderini kendisinin tayin etmesidir. Birinci kullanım daha çok İslami/tasavvufi metinlerde öne çıkarken, ikinci kullanım ise spiritüel metinlerde sıkça karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda dini, tasavvufi metinlerde kader kavramı, genellikle bireyin dışında var olan İlahi bir iradeye gönderme yapmaktadır. *"Kaderimi severim, yazandan ötürü."* (2016, s.72) diyen Koşar, kadere rıza göstermeyi Yaratıcıya duyulan sevginin bir gereği/sonucu olarak sunmaktadır. Ona göre iyi ya da kötü kader yoktur, zaten Rabbimiz bizim için en iyisini bilmektedir.

Bireysel manevi seçimi öne çıkaran Hara ise *"Kader denen şey, sana çizilen yol değil, senin seçtiğin yoldur..."* (2014, s.22) diyerek kaderin bir tercih meselesi olduğunu gündeme

getirmekte ve bireysel sorumluluğu öne çıkarmaktadır. Cooper (2020, s.130) da her bireyin kendi kaderinden sorumlu olduğunu, başkalarının sorumluluğunu üstlendiğimizde o kişinin manevi gelişimini engellediğimizi belirtmektedir. Bir diğer örneğimizde Mengüç (2018, s.114) *“Bu söyledigime inan ... Yüzlerce kez tanık oldum. Sadece niyet et ve yoluna devam et. Kader niyete aşiktır, çektiğin zahmet bir gün rahmet olur.”* diyerek, Hara ve Cooper gibi kaderin bireysel çabayla inşa edildiğini vurgulamaktadır. Bu söylemlerden farklı olarak Işınsoy, daha ılımlı bir tutum sergilemekte, *“Gereksiz suçlar ve anlamlar yüklemeyin kadere, evet mutlak bir kader var ama size bağlı bir kader, yol planı da var.”* (2014, s.12) demektedir. Hayatını kendin çizebilirsin, ancak ana kader planı dahilinde. Dolayısıyla Işınsoy’un metninde ilahi olan ve bireyin iş birliği sonucu oluşan bir kader anlayışı söz konusudur. Ama hepsinin ortak noktası, kader ifadesinin bireye teselli mekanizması olarak sunulmasıdır. Birey yaşadığı problemlerden sadece kendisi sorumlu değildir, İlahi olanın çizdiği bir yol vardır. Kader kavramı, bir diğer anlamıyla yani bireyin kendi kaderini çizmesi bakımından düşünüldüğünde ise bir motivasyon/ telafi kaynağı olarak görülmektedir.

Metinlerde en çok kullanılan ifadelerden bir diğeri imtihandır. İmtihan kavramı da hem teselli kaynağı hem de meşrulaştırma aracı olarak işlevsel bir nitelik arz etmektedir. İmtihan, metinlerde yaşanan sorunları daha geniş ve gelecek yönelimli bir anlam çerçevesi içerisinde değerlendirme bağlamında sunulmaktadır. Bireyin toplumsal hayatta karşılaştığı zorlukların ya da bizzat yaşamın kendisinin imtihan olarak resmedilmesi yaşanan olumsuzluğun geçici olduğu ve çekilen sıkıntıların mutlaka bir karşılığı olacağı fikrine dayandırılmaktadır. Bu düşünce, farklı dinsel biçimlerine referans verilerek örneklenmektedir.

Örneğin Koşar (2016, s.69) *“Yaptığın her işte bir imtihan içindesin. Yaşadığın her olayda, her kararda bir imtihan içindesin. Allah sana acıyı bir fırsat olarak gönderir. Şeytan ise acıya isyan ettirir ve genelde insanlar farkında olmadan şeytanın yolunu seçerler”* derken, Nouman (2017, s.36) *“Eğer Allah umduğunuzu anında nasip etmezse, kendi kendinize neyin en iyi olduğuna karar kılanın Allah olduğuna ve en iyisini bilen O olduğunu hatırlatın. Bu hayatın imtihanı budur. Bunu hak edecek ne yaptım diye düşünmeyin. En iyisini o bilir”* ifadelerini kullanmaktadır.

Metinlerde imtihan olgusuna yönelik pozitif bir tutum sergilendiği görülmektedir. Yani birey için imtihan, üzülmek yerine sevinilmesi ve şükredilmesi gereken bir şey olarak tasvir edilmektedir. Çünkü imtihan, bu metinlerde bireyin daha iyi bir duruma gelene kadar sabretmesi gereken bir süreç olarak görülmektedir. Çekilen sıkıntılar karşılıksız da değildir. Bu bağlamda ödül ve ceza mekanizmaları da söylemler arasında yerini almaktadır. Bu ödül/ceza mekanizması, metinlerde İlahi adalet olgusu ile yakından ilişkili görülmektedir.

İlahi adalet kavramsallaştırması, bazı metinlerde bu dünyada gerçekleşecek kişisel gelişim, kendini gerçekleştirme ve kemâl süreci ile ilişkilendirilmektedir. Örneğin Işınsoy, yaptıklarımızın karşılığını bu dünyada alacağımızı varsayan karma yasasını örnek vermektedir. Işınsoy (2014, s.199) açısından sorun zannedilen hiçbir şey aslında sorun değil, bir karma veya yaşam dersidir. Bunları tekamül yolundaki taşlar olarak gördüğünüzde gerçek dönüşüm başlayacaktır. Dolayısıyla yaptığınız iyi ya da kötü her

şey size dönecektir.

Bazı kişisel gelişim kitapları ise ödül, ceza ve ilahi adalet olgusunu daha çok bu dünyada yapılan işlerin öbür dünyadaki karşılığı ile yani ölümden sonraki hayat/ahiret ile ilişkilendirmektedir. Bu türden metinlerde kutsal metinlere, ayet ve hadislerle sıkça referansta bulunulduğu görülmektedir. Örneğin Koşar “Sonunda Allah şöyle buyurdu: Sizi şahit tutuyorum. Ben bir araya gelip beni öven ve Hamd eden o kullarımın hepsini affettim. Onları istedikleri cennete sokacak ve korktukları cehennemden uzak tutacağım” (2016, s.111) örneğini vererek, inanmanın karşılığı olarak cennet vaadini okuyuculara aktarmaktadır. Nouman da öte dünyayı, ahiret hayatını öne çıkarmakta ve “Hayatı tecrübe edeceğiz, kariyerimiz, akademik başarılarımız ve yaşadığımız birtakım zorluklar olacak. Bunların hepsi başımıza gelecek. Ancak mevzunun özü nedir? Bunların tamamı geçicidir. Hepsı geçicidir” (2017, s. 196) ifadelerini kullanmaktadır.

Her şeyin geçici olduğu bu dünyada yaşanan her türlü maddi ve manevi sorun ve sıkıntılara yönelik metinlerdeki genel tutum, sabır, şükür ve tevekkül kavramları üzerinden inşa edilmektedir. Metinlerde sıklıkla karşımıza çıkan sabır ifadesi zorlukta olan insanlar için bir teselli işlevi görmektedir. Sabır kavramı hem yaşanan zorlukların geçmesi için isyan etmeden beklemek bağlamında kullanılmakta, hem de gerçekleşmeyen şeylerin henüz vaktinin gelmediği algısına gönderme yapmaktadır. Örneğin Koşar’ da sabır kavramının iki bağlamı da birlikte kullanılmaktadır:

“Sen tohumunu ek ve yağacak rahmeti bekle. Biz tohum ekiyor ama bu sefer de yağmur neden yağmıyor diyoruz. İsyandayız. /Yağmur kısmına karışma, Allah en doğru vakti bilir. Ve daima anımsa: Önemli olan saati değil vaktidir. Biliyorsun sabır en güzel ibadetlerdendir. Allah rızası için sabreden kul ne güzel kuldur.” (Koşar, 2015, s. 95- 96).

Mengüç ise sabır sürecini kelebeğin doğuşuna benzetmektedir: “Sabır hiçbir şey yapmadan beklemek değildir. Aksine her güzel şeyin emek sonrası geldiğini bilmek ve zorluklara göğüs germektir. Tıpkı kelebeğin hikayesi gibi.” (Mengüç, 2018, s. 220) Bu bağlamda sabır tek başına yeterli değildir, beraberinde Yaraticıya güvenmeyi de gerekli kılmaktadır. Örneğin, Koşar (2016, s. 49) “Allah’a güvenmeme gibi bir durum olamaz. Bu söz konusu bile edilemez. Bu yüzden ben sana ısrarla, güvenmekten, tevekkülden, sorununu Rabb’ine koşulsuzca, sonucunu beklemeden bırakmanı öneriyorum” ve “Sen ki bütün canlıların rızını garanti eden Allah’a inanıyor, tevekkül ediyorsun, Bu nice tevekküldür ki rızık endişesi içindesin?” (Koşar, 2016, s. 117) ifadeleriyle her konuda tam bir teslimiyet haline göndermede bulunmaktadır. Işınsoy da metinlerinde teslimiyet ve tevekkül ifadelerine sıkça yer veren isimlerdendir. Örneğin “Yaşadığın tüm olumsuz deneyimler senin ödülündü, bunu gör ve şükret. Bir şey diledin ve olduysa teşekkür et, olmadıysa şükretmeyi de bil. Zaman koyma; her şeyin olma zamanını Allah bilir, teslim ol, tevekkül et” (Işınsoy, 2014, s. 292) ifadeleri hem bireyi olumsuz deneyimleri konusunda teselli etmekte, şükür kavramını da telafi mekanizması olarak kullanmakta ve meşrulaştırıcı ifadelerden de teslimiyet ile tevekkülü öne çıkarmaktadır. Bu metinlerde, teslimiyet kavramı, bir yapıp etme eyleminin ötesinde İlahi olanın akışına kapılma hali şeklinde kurgulanmaktadır. Örneğin Koşar (2016, s.83) bu hali “Mutluluk senin özünde akan bir nehirdir, onu beslemeye hiç gerek yok, onunla mutsuzluk kadar ilgilenmene bile gerek yok, o basitçe senin kendi olma halinle, senin teslimiyetinle birlikte doğar” ifadeleriyle

örneklerken, Işınsu da (2016, s.212) “Teslimiyet, mücadeleden daha güçlüdür” diyerek bu hali destekleyen söylemlere yer vermektedir. Işınsu bu teslimiyet halinden bahsederken, özellikle Meryem suresini referans almaktadır: “Semaların, yeryüzünün ve ikisinin arasındakilerin Rabbidir. Öyleyse O’na kul ol! O’nun kulluğunda sabırlı ol! O’nun ismiyle isimlendirilen (bir kimse) biliyor musun? (19/Meryem-65)” (Işınsu, 2014, s. 97).

Metinlerde yaşanan olumsuzluklar karşısında sabır, tevekkül ve teslimiyet vurgulanırken, başına gelen güzellikler için de şükür kavramı öne çıkarılmaktadır. Mengüç “Şükür öyle bir enerjidir ki, sana hep daha fazlasını getirir. Şükrettikçe şükredeceğin şeyler çoğalır. O yüzden şükri hayatının bir parçası haline getir” (2018, s.253) ifadeleriyle şükürün getirdiği bereketten söz etmektedir. Işınsu “Aynı sorunları tekrar tekrar karşılaşıyorsanız henüz gerekli yaşam dersiniz almamış ve hala şükürde kalmayı beceremiyorsunuz demektir” ifadeleriyle Mengüç ile benzeşmektedir. Bu bağlamda metinlerde imtihan olgusu, insanın başına gelenlerin kaderi olduğu, karşılaştığı zorluklara sabretmesi, elinde bulunan nimetlere şükretmesi gerektiği gibi ifadelerle pekiştirilmektedir. Bunun en güzel örneğini de Işınsu da görmekteyiz: “Tevekkül ve sabır . . . Bu ikisi varsa sende, “Neden?” diye zaten sormazsın. Çaresizce değil, sonuca güvenerek iste. Yaşadığım tüm dertler ödüllü. İmtihanın çok sevdiğin, istediğin konuların içinden de gelebilir.” (Işınsu, 2016, 25) Bu bağlamda ister mutlak bir kader anlayışı olsun, isterse kişi kendi kaderini tercihleriyle belirlesin, her halükarda sabretmeyi bilmeli, sındığı için şükretmeli ve Rabbine tevekkül etmelidir.

Toparlamak gerekirse, incelenen metinlerde her biri bireysel manevi tecrübe ve kişisel gelişim olgusu ile ilgili iki hususun öne çıktığı görülmektedir: Bazı metinlerde yaygın olarak bireyin manevi potansiyeline, bu potansiyelin harekete geçirilebilmesi için atılması gereken adımlara ve bu süreci destekleyecek inanç öğelerine yer verilmiştir. Diğer bazılarında ise yine dinsel, manevi ve spiritüel kaynaklara dayanılarak mevcut koşulların kabulüne ve bunları makul ve meşru göstermeye dönük bir söylemsellik inşa edilmiştir.

Sonuç Yerine

Küreselleşme, çoğulculuk, postmodernizm koşullarında dine, maneviyata ve spiritüalizme daha çok bireysel ve öznel planda olmak üzere bir yeniden yöneliş dikkati çekmektedir. Bu yöneliş kimi zaman geleneksel kurumsal dini geleneklerin modern formlarda yeniden üretilmesi şeklinde tezahür etmektedir. Bazı örneklerde farklı dini, mistik geleneklerden derlenen öğeler senkretik bir tarzda bir araya getirilmektedir. Bazılarında ise büyüsel, ezoterik, apokaliptik inanç ve uygulamalar modern bireyin arayış, sorun ve açmazlarına uygun içerik veya ambalajlarla sunulmaktadır. Dolayısıyla bugün kutsalın, dinin ya da inancın geri dönüşü konusunda neredeyse bir fikir birliği oluşmuş durumdadır. Aynı zamanda geleneksel form ve içeriğinden önemli ölçüde farklılaşmış da olsa bir dindarlık ve maneviyatın –en azından arayışının- da gündemde olduğu söylenebilir.

Aslında adına sekülerleşme denilen süreç, bazı dini inanç ve pratiklerde zayıflamaya yol açarken, yeni dinsel formların da üretilmesine imkan vermiştir. Farklı manevi kaynaklardan beslenen yahut gelenekselin yeniden yorumuna dayanan bu yeni dindarlık formları bireyselci yaklaşımlarla ve anlam dünyalarının öznel inşaları ile yakinen ilişkili

hale gelmiştir. Kişisel gelişim olgusu ve literatürü bu bireysel anlam arayışı ve inşası ile doğrudan ilişkilidir. Bu literatür kutsala yönelik ilgi, manevi olana gösterilen dikkat ve dinsel geleneklerin yeniden yorumu bağlamında sosyolojik bir okumayı gerektirmektedir. Kişisel gelişim kitaplarında öne çıkarılan temalar, söylemler ve ortaya konulan 'idealler' günümüz insanını ve toplumlarını anlamak için ilginç örnekler sunmaktadır. Kişisel gelişim literatürünü sosyolojinin dikkatine sunmaya yönelik bir amaçtan hareket edilen çalışmada en az iki baskı satışı gerçekleşmiş Türkçe kişisel gelişim kitapları incelenmiştir.

Türkçe kişisel gelişim literatüründe sayı, çeşitlilik ve baskı sayısı/adedi bakımından dinsel, manevi ve spiritüel içerikli olanların önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Bireysel manevi tecrübe ve kurtuluş bu literatürde en yaygın ortak tema olarak dikkati çekmektedir. Yapılan analiz sonucunda metinlerde, iki ana tema göze çarpmaktadır. Bunlardan ilki anlam ve çare arayışıdır. Modern bireyin anlam arayışına yol, yolculuk, arayış, bireysel deneyim söylemleriyle yanıt verilmektedir. İkinci tema ise teselli, telafi ve meşrulaştırma. Bu temaya karşılık gelen söylemler; kader ve bireysel sorumluluk, sabır, şükür ve tevekkül, Yaratıcıya güven, İlahi adalet, imtihan ve meşrulaştırma şeklindedir.

Metinlerde dini ve spiritüel söylemlere bireyin anlam arayışı ve manevi gelişim ihtiyacı bağlamında yer verilmektedir. Yaygın biçimde kullanılan imtihan ve yolculuk metaforları bu anlam ve çare arayışıyla yakından ilişkilidir. Bir taraftan belirsizlik ve riskle bir taraftan da gözetim ve denetimle karşı karşıya olan bireylerin tercih ve karar yükümlülüklerine kişisel gelişim kitaplarında şükür, sabır, kader ve ilahi adalet gibi metaforlarla karşılık verilmektedir. Günümüz toplumlarının belirlenmişlik ile belirsizlik ve göreceliği bir arada barındıran yapısı metinlerde yer alan söylemlerin kullanıldığı bağlamlara yansımaktadır. Dinsel ve manevi öğeleri ön plana çıkaran kişisel gelişim kitaplarının bu 'yapısal' durum ve koşullar karşısında teselli, telafi, meşrulaştırma gibi büyük ölçüde bireysel stratejiler ve çıkış yolları sunduğu görülmektedir.

Kişisel gelişim kitapları postmodern bireyin açmaz ve arayışlarına karşılık gelen ve manevi 'rehber' rolü üstlenen birer 'kaynağa' dönüşmüş durumdadır. Bugün bu rolün, geleneksel dinsel, kurumsal aracılık, rehberlik ve çözümler açısından değerlendirilmesine ihtiyaç vardır. Bazı kitapların kişisel gelişim olgusunu bütünüyle seküler, dünyevi hedefler ve süreçlerle sınırladığı düşünüldüğünde bu değerlendirmeler başka bir boyut kazanacaktır. Bu makalenin bulguları dinsel ve spiritüel bir söylemsellik çerçevesi ile sınırlıdır ve metinler, maneviyatın yeni kaynakları olarak klasik sekülerleşme yaklaşımları çerçevesinde okunmuştur. Makalenin kişisel gelişim literatürü üzerine yapılacak yeni sosyolojik çalışmaları teşvik etmesini umulmaktadır. Bu literatürün popüler kültür, yeni dini hareketler, post sekülerizm, küreselleşme, çoğulculuk, din ve rasyonel seçim gibi bağlamlar/sorunsallar açısından incelenmesi teorik tartışmaları zenginleştirecektir.

Değerlendirme	İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme
Etik Beyan	* Bu makale Selin Bozkurt'un "Sekülerlikle Dinsellik Arasında: Kişisel Gelişim Kitapları Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma" isimli yüksek lisans tezinden yararlanılarak hazırlanmıştır. Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.
Benzerlik Taraması	Yapıldı – İthenticate
Etik Bildirim	itobiad@itobiad.com
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman	Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.
Yazar Katkıları	Çalışmanın Tasarlanması: 1. Yazar (%40), 2. Yazar (%60) Veri Toplanması: 1. Yazar (%60), 2. Yazar (%40) Veri Analizi: 1. Yazar (%60), 2. Yazar (%40) Makalenin Yazımı: 1. Yazar (%50), 2. Yazar (%50) Makale Gönderimi ve Revizyonu: 1. Yazar (%70), 2. Yazar (%30)
Peer-Review	Double anonymized - Two External
Ethical Statement	* This article is based on Selin Bozkurt's master thesis titled "Between Secularity and Religiosity: A Sociological Research on Self- Help Books". It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.
Plagiarism Checks	Yes - İthenticate
Conflicts of Interest	The author(s) has no conflict of interest to declare.
Complaints	itobiad@itobiad.com
Grant Support	The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.
Author Contributions	Design of Study: 1. Author (%40), 2. Author (%60) Data Acquisition: 1. Author (%60), 2. Author (%40) Data Analysis: 1. Author (%60), 2. Author (%40) Writing up: 1. Author (%50), 2. Author (%50) Submission and Revision: 1. Author (%70), 2. Author (%30)

Kaynakça / References

- Baydar Çavdar, G. (2019). *Yerli Kişisel Gelişimde Eğilimler: Popüler Spiritüellik ve Maneviyat Kitaplarında Retorik*. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Berger, P. L. (1974). *Pyramids of sacrifice*. Penguin Books.
- Berger, P.L. (1980) *The heretical imperative: contemporary possibilities of religious affirmation*. Doubleday Publishing.
- Berger, P.L. (2011). *Kutsal şemsiye* (A. Coşkun, Çev.). Rağbet Yayınları.
- Berger, P.L.& Luckmann, T. (2016). *Modernite, çoğulculuk ve anlam krizi: modern insanın yönelimi* (M. D. Dereli, Çev.). Heretik Yayınları.
- Bruce, S. (2003). The social process of secularization. R. K. Fenn (Ed). *The Blackwell Companion to Sociology of Religion* (ss. 249-263). Blackwell Publishing.
- Campbell D. ve ark. (2021). *Secular surge: a new fault line in American politics*. Cambridge University Press.
- Casanova, J. (2014), *Modern dünyada kamusal dinler* (Şahin, M.M. Çev.). Sakarya Üniversitesi Kültür Yayınları.
- Cengiz, K., Küçükural, Ö.& Gür H. (2022). *Türkiye’ de spiritüel arayışlar*. İletişim Yayınları.
- Creswell, J. W. (2016). *Nitel araştırma yöntemleri: beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni* (M. Bütün & S. B. Demir, Çev.). Siyasal Kitabevi.
- Cooper, D. (2020). *Spiritüel yasalar* (S. Kayır, Çev.). Maya Kitap.
- Davie, G. (1990). Believing without belonging: Is this the future of Religion in Britain. *Social Compass*. 37(4), ss. 455-459.
- Çiğdem, A. (1997). *Bir imkan olarak modernite*. İletişim Yayınları.
- Eagleaton, T. (2007). Din asla pes etmez. *Birikim dergisi*. Nisan. <https://birikimdergisi.com/guncel/155/terry-eagleaton-ile-soylesi-din-asla-pes-etmez>
- Eagleaton, T. (2014). *Tanrı’nın ölümü ve kültür* (S. Dingiloğlu, Çev.). Yordam Kitap.
- Ertit, V. (2014). Evrenselleştirilmiş -klasik- sekülerleşme tezi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 11(27), ss. 103-120.
- Ertoý, M.& Öztürk, T. (2024). Sekülerleşme: teoriler, kavramlar ve literatür temelinde bibliyometrik bir çalışma. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 22(4), ss. 295-319. <https://doi.org/10.18026/cbayarsos.1559795> .
- Ekşi, F. (2012). *Kritik bir bakış açısıyla kişisel gelişim kitapları*. Kaknüs Yayınları.
- Furedi, F. (2010). *Nereye gitti bu entellektüeller?* (A. E. Koca, Çev.). Birleşik Yayınları.
- Gorski, P.S. (2014). Sekülerleşme tartışmasını tarihselleştirmek. Michele Dillon (Ed.). *Din Sosyolojisi Elkitabı* (ss.159-177). Paradigma Yayınları.
- Gürbilek, N. (2009). *Vitrinde yaşamak: 1980’lerin kültürel iklimi*. Metis Yayınları.

- Hamilton, M. (2001). *Sociology of religion: theoretical and comparative perspectives*. Routledge.
- Hamilton, M. (2012). Rasyonel seçim kuramı (Kirman, M. A. Çev.). P.B. Clarke (Ed.). *Din Sosyolojisi Kuram ve Yöntem* (ss. 197-222). İmge Kitabevi.
- Hara, M. (2014). *Yol: aşkın istilası*. Destek Yayınları.
- Işinsu, T. (2014). *Mucizeleri çağırarak*. Feniks Yayınları.
- Işinsu, (2016). *Ol der ve olur*. Feniks Yayınları.
- Kirman, M. A. (2008). Sekülerleşme perspektifinden dinî ve seküler fundamentalizmler. *Journal of International Social Research*. 1(2), ss. 274-291.
- Karayılan, A. H. (2014). *Kişisel gelişim sisteminin kelimeler ilmi açısından değerlendirilmesi*. Yüksek lisans tezi. Harran Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kirman, M. A. & Sarı, H. (2019). Post- seküler toplumda anlam arayışını ve tasavvufu yol metaforu üzerinden okumak. M. A. Kirman & V. Ertit (Ed.). *Sekülerleşme Tartışmaları* (ss.197- 216). Kadim Kitap.
- Koşar, U. (2015). *Allah de ötesini bırak 2*. Destek Yayınları.
- Koşar, U. (2016). *Allah de ötesini bırak*. Destek Yayınları.
- Köse, A. (2014). Sekülerden kutsala yolculuk: 21. Yüzyılda dinin geleceği. A. Köse (Ed.). *Kutsalın Dönüşü*. (ss. 128-145). Timaş Yayınları.
- Köse, A. (2023). *Dinin Geleceği*. Nobel Yayıncılık.
- Lieblich, A., Tuval- Mashiach & R. Zilber, T. (1998). *Narrative research: applied social research methods series*. Sage Publication.
- Mengüç, H. (2018). *Ben Ney'im*. Destek Yayınları.
- Nouman, A. (2017). *Dirilt kalbini* (F. Can, Çev.). Timaş Yayınları.
- Oğut, A. (2011). *Evrenden torpili var*. Dharma Yayınları.
- Özay, M. (2007). *Sekülerleşme ve din: Batı'da sekülerleşme teorileri ve tartışmaları*. İbn Haldun Üniversitesi Yayınları.
- Özçesmeci, E. (2017). *Türkiye'deki kişisel gelişim kitaplarına yönelik bir inceleme: postmodern toplum bağlamında eleştirel bir analiz*. Yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Pınarbaşı, G. (2021). *Spiritüel Ağ*. Okur Akademi.
- Prager, M. (2001). *Exploring self- help literature: promoter or preventer of authentic growth*. Master's Thesis. University of Calgary. Alberta.
- Sayar, K. (2023). *Sufi psikolojisi*. Kapı Yayınları.
- Sayın, E. (2014). *Tasavvuf terapisi*. Nesil Yayınları.

- Sevim, B. A. (2013). Kişisel gelişim kitaplarındaki başarı ideolojisi: Mümin Sekman örneği. *International Periodical For The Languages Literature And History Of Turkish Or Turkic*, 8(3), ss. 17-35.
- Sommerville, J. (2002). Stark's age of Faith Argument and the secularization of things: a commentary. *JSSR*. 63 (3), ss. 361-372.
- Stark, R. & Bainbridge, W. S. (1987). *A theory of religion*. Peter Lang Publishing.
- Şengül, S.& Acar, O.K. (2021). Türkiye'de kişisel gelişim alanının özgünlüğü: kişisel gelişim kitaplarının içerikleri ve alanın Türk İslam medeniyeti bağlamında bir değerlendirilmesi. *Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 12(24), ss. 412-435. <https://doi.org/10.47129/bartiniibf.942608>
- Taburoğlu, Ö. (2008). *Dünyevi ve kutsal: modernlerin maneviyat arayışları*. Metis Yayınları.
- Taylor, C. (2019). *Seküler çağ* (D. Körpe, Çev.). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Tokur, B. (2006). *Kişisel gelişim (NLP)- din ilişkisi üzerine bir araştırma*. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Turner, B.S. (2009). Religious speech: the ineffable nature of religious communication in the information age. *Theory Culture & Society*. 25(7-8), 219 – 35. <https://doi.org/10.1177/0263276408097804>
- Turner, B. S. (2012). Post-seküler toplumda din. *Din Bilimleri Akademik Araştırmalar Dergisi*. 12 (3), ss. 199- 224.
- Voas, D. & Crockett A. (2005). Religion in Britain: neither believing nor belonging. *Sociology*. 39(1), ss. 11- 28. <https://doi.org/10.1177/0038038505048998>
- Yapıcı, H. (2021). *Toplumun burçlarla imtihanı*. Dün Bugün Yarın Yayınları.
- Wilson, B. (1976). *Contemporary transformation of religion*. Oxford University Press.
- Wilson, B. (1982) *Religion in sociological perspective*. Oxford University Press.